

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIUS

SEIMO KONTROLIERIAUS INICIATYVA ATLIKO TYRIMO DĖL VILNIAUS PATAISOS NAMUOSE LAIKOMŲ NUTEISTŪJŲ TEISĖS Į SAUGIĄ GYVENAMĄJĄ APLINKĄ NEUŽTIKRINIMO PAŽYMA

2016-12-22 Nr. 4D-2016/1-1230
Vilnius

I. TYRIMO PAGRINDAS

1. Tyrimas pradėtas Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2016 m. rugsėjo 6 sprendimu Nr. 4D-2016/1-1230.

1.1. *Tyrimo tikslas.* Nustatyti, ar Vilniaus pataisos namuose yra / nėra pažeidžiama nuteistųjų teisė į saugią gyvenamąją aplinką.

1.2. *Tyrimo pagrindas.* Pagrindas pradėti tyrimą savo iniciatyva yra Seimo kontrolierių įstatymo 13 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad, jeigu skundas yra gautas žodžiu, telefonu arba Seimo kontrolierius nustatė pareigūnų piktnaudžiavimo, biurokratizmo ar kitaip pažeistų žmogaus teisių ir laisvių požymių iš visuomenės informavimo priemonių bei iš kitų šaltinių, Seimo kontrolierius gali pradėti tyrimą savo iniciatyva.

Šiuo atveju tyrimą savo iniciatyva Seimo kontrolierius pradeda atsižvelgęs į tai, kad iš Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos buvo gauta informacija, jog Vilniaus pataisos namuose nuteistųjų drabužiai yra skalbiami tik tuomet, kai nuteistieji sumoka už skalbimo paslaugas.

1.3. *Tyrimo objektas.* Vilniaus pataisos namų pareigūnų veiksmai (neveikimas), galimai nesudarant sąlygų nemokiems nuteistiesiems skalbti drabužius.

II. TYRIMAS IR IŠVADOS

Nustatytos reikšmingos faktinės aplinkybės

4. Seimo kontrolierius 2016 m. rugsėjo 8 d. raštu Nr. 4D-2016/1-1230/3D-2516 kreipėsi į Vilniaus pataisos namus (toliau vadinama – Vilniaus PN), prašydamas informuoti, kokios sąlygos yra sudaromos jų įstaigoje esantiems nemokiems nuteistiesiems skalbti drabužius. 2016 m. spalio 17 d. Seimo kontrolierius gavo 2016 m. spalio 13 d. Vilniaus PN raštą Nr. 9-5855(08) „Dėl informacijos pateikimo“. Šiame rašte nurodoma:

4.1. nuteistieji, perkelti į drausmės grupę ar atliekantys nuobaudas kamerų tipo patalpose, už *negrynus pinigus*, esančius jų asmeninėse sąskaitose, naudojami drabužių (apatinių ir viršutinių) skalbimo paslaugomis;

4.2. drabužių skalbimo paslauga nuteistieji turi teisę pasinaudoti ne rečiau kaip kartą per savaitę;

4.3. nemokiems nuteistiesiems *viršutinių* drabužių skalbimui lėšos gali būti skirtos iš

nuteistųjų socialinės paramos fondo.

Skundo tyrimui reikšmingi teisės aktai

5. Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo įstatymo (toliau vadinama – BVK):

173 straipsnio „Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekančių nuteistųjų materialinis buitinis aprūpinimas“ 1 dalis – „Arešto, terminuoto laisvės atėmimo ir laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmes atliekantiems nuteistiesiems užtikrinamos reikiamos gyvenamųjų patalpų ir buitines sąlygos, atitinkančios Lietuvos Respublikos higienos normas.“

6. Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2006 m. sausio 11 d. priimtos rekomendacijos šalims narėms Nr. (2006)2 „Dėl Europos kalinimo taisyklių“ (toliau vadinama – Europos kalinimo taisyklės):

20.3 punktas – „Visi drabužiai turi būti geros būklės ir prireikus pakeičiami.“

7. Pataisos įstaigų vidaus tvarkos taisyklių, patvirtintų 2003 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymu Nr. 194:

258 punktas – „Ne rečiau kaip kartą per savaitę nuteistiesiems suteikiama galimybė pasinaudoti dušu, gauti išskalbtą patalynę ir apatinius drabužius, kartą per mėnesį – pasinaudoti kirpėjo paslaugomis.“

8. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. rugpjūčio 3 d. įsakymu Nr. V-908 patvirtintos higienos normos HN 134:2015 „Laisvės atėmimo vietų ir teritorinių policijos įstaigų areštinių sveikatos saugos reikalavimai“ (toliau vadinama – HN 134:2015):

40 punktas – „Laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi būti sudarytos sąlygos skalbti ir džiovinti asmeninius apatinius ir viršutinius drabužius, jeigu jie neskalbiami centralizuotai ir jeigu laisvės atėmimo vietose laikomi asmenys neaprūpinami švariais apatiniais ir viršutiniais drabužiais.“

Tyrimui reikšminga Lietuvos Respublikos teismų praktika

9. 2014 m. balandžio 9 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau vadinama – LVAT) praktikos, nagrinėjant bylas dėl bausmių vykdymo ir kardomojo suėmimo institucijų, įstaigų ir pareigūnų veiksmų ir sprendimų viešojo administravimo srityje, apibendrinimo:

17 punktas – „Saugios sveikatai gyvenamosios aplinkos sudarymas - pagrindinis reikalavimas, kurį valstybė privalo užtikrinti laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims. [...]“;

56 punktas – „Sveiką gyvenamąją aplinką, be kita ko, užtikrina higienos reikalavimų laikymasis. Administraciniuose teismuose vertinamos tiek pačios laisvės atėmimo įstaigos tvarkingumas, tiek galimybės nuteistajam palaikyti asmeninę higieną. Pažymėtina, jog tinkamos higienos laisvės atėmimo vietose užtikrinimas yra viena iš Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnio nuostatų laikymosi sąlygų. Europos Žmogaus Teisių Teismas byloje Karalevičius prieš Lietuvą yra pripažinęs, jog tokie aspektai, kaip aprūpinimas higienos priemonėmis (tualetinio popieriaus išdavimas), tinkamų sąlygų nusiprausti, *skalbti kalinamųjų rūbus* bei patalynę sudarymas, nors ir negali pagrįsti „žeminančio orumą“ elgesio buvimo, tačiau jie papildo pagrindinį ypatingo perpildymo faktorių, siekiant įrodyti, kad ginčytinos kalinimo sąlygos viršijo leistinas ribas pagal Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnį (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2005 m. balandžio 7 d. sprendimo byloje Karalevičius prieš Lietuvą, pareiškimo Nr. 53254/99, 40 paragrafas).“

Išvados

10. Pagal nustatytą teisinį reglamentavimą (šios pažymos 5, 7, 8 punktai) ir teismų praktiką (šios pažymos 9 punktas), nuteistieji turi teisę į saugią gyvenamąją aplinką, kurią, be kita ko, užtikrina higienos reikalavimų laikymasis. Higienos reikalavimų turi laikytis tiek pati laisvės atėmimo įstaiga, tiek nuteistieji. Pažymėtina, kad pareiga sudaryti sąlygas nuteistiesiems palaikyti asmeninę higieną tenka laisvės atėmimo įstaigai, t. y. ji turi užtikrinti, kad nuteistieji bus aprūpinti higienos priemonėmis, turės tinkamas sąlygas nusiprausti, *skalbti rūbus* bei patalynę.

Pagal Europos kalinimo taisyklių 20.3 punktą (šios pažymos 6 punktas), visi laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų drabužiai turi būti geros būklės. Pažymėtina, kad vienas iš būdų palaikyti gerą drabužių būklę yra jų skalbimas. Laisvės atėmimo įstaiga, siekdama tinkamai įvykdyti savo pareigą dėl nuteistųjų asmeninės higienos palaikymo, laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims turi užtikrinti galimybę skalbti ir džiovinti asmeninius *apatinius* (ne rečiau kaip kartą per savaitę) *ir viršutinius* drabužius.

11. Vilniaus PN Seimo kontrolieriui pateiktame rašte (toliau vadinama – Raštas) (šios pažymos 4 punktas) nurodė, kad drabužių skalbimo paslauga visi nuteistieji turi teisę pasinaudoti ne rečiau kaip kartą per savaitę, tačiau keltina abejonė, ar ši teisė nėra deklaratyvaus pobūdžio.

12. Seimo kontrolieriaus atlikto tyrimo metu nustatyta, kad nuteistieji, perkelti į drausmės grupę ar atliekantys nuobaudas kamerų tipo patalpose, drabužių (apatinių ir viršutinių) skalbimo paslaugomis naudojasi *už negrynus pinigus*, esančius jų asmeninėse sąskaitose, t. y. savo rūbus gali išsiskalbti *tik mokūs* nuteistieji.

13. Rašte Vilniaus PN teigia, kad nemokiems nuteistiesiems *viršutinių* drabužių skalbimui lėšos *gali* būti skirtos iš nuteistųjų socialinės paramos fondo, todėl šių asmenų teisė palaikyti asmens higieną nėra pažeidžiama (šios pažymos 4.3 punktas).

Su tokia Vilniaus PN pozicija nesutiktina, nes šiuo atveju egzistuoja tik galimybė, o ne imperatyvas skirti lėšų nemokių nuteistųjų rūbų skalbimui, kas reiškia, kad, visiems ar daliai nemokių nuteistųjų neskyrus papildomų lėšų, jie negalėtų įgyvendinti savo teisės išsiskalbti drabužius, t. y. jų teisė palaikyti asmens higieną būtų paneigta.

Be to, net jeigu tokia parama nemokiems nuteistiesiems ir būtų suteikta, jie galėtų išsiskalbti *tik viršutinius* drabužius, nors, pagal nustatytą teisinį reglamentavimą, Vilniaus PN juose esantiems nuteistiesiems turi užtikrinti galimybę skalbti ir džiovinti asmeninius *apatinius* (ne rečiau kaip kartą per savaitę) *ir viršutinius* drabužius.

Taigi, nors teisė į saugią gyvenamąją aplinką yra garantuojama visiems laisvės atėmimo vietose laikomiems asmenims, t. y. tiek turintiems papildomų lėšų, tiek jų neturintiems, Vilniaus PN sudaro sąlygas palaikyti asmeninę higieną *tik mokiems* nuteistiesiems.

14. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad Seimo kontrolieriaus tyrimas (atliktas savo iniciatyva) dėl Vilniaus PN laikomų nuteistųjų teisės į saugią gyvenamąją aplinką neužtikrinimo yra pagrįstas.

Vilniaus PN direktoriui Arvydui Ižiškai rekomenduotina imtis priemonių, kad būtų sudarytos sąlygos *visiems* Vilniaus PN laikomiems nuteistiesiems, t. y. tiek turintiems papildomų lėšų, tiek jų neturintiems, tiek perkeltiems į drausmės grupę ar atliekantiems nuobaudas kamerų tipo ar kitose patalpose, skalbti ir džiovinti asmeninius *apatinius* (ne rečiau kaip kartą per savaitę) *ir viršutinius* drabužius.

III. SEIMO KONTROLIERIAUS SPRENDIMAS

15. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 22 straipsnio 1 dalies 1 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius nusprendžia savo iniciatyva pradėtą tyrimą dėl Vilniaus PN laikomų nuteistųjų teisės į saugią gyvenamąją aplinką neužtikrinimo pripažinti atliktu pagrįstai.

IV. SEIMO KONTROLIERIAUS REKOMENDACIJA

16. Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19 straipsnio 1 dalies 8 punktu, Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius Vilniaus PN direktoriui Arvydui Ižičkai rekomenduoja imtis priemonių, kad būtų sudarytos sąlygos *visiems* Vilniaus PN laikomiems nuteistiesiems, t. y. tiek turintiems papildomų lėšų, tiek jų neturintiems, tiek perkeltiems į drausmės grupę ar atliekantiems nuobaudas kamerų tipo ar kitose patalpose, skalbti ir džiovinti asmeninius *apatinius* (ne rečiau kaip kartą per savaitę) *ir viršutinius* drabužius.

17. Apie rekomendacijos nagrinėjimo rezultatus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių informuoti iki 2017-02-17.

Seimo kontrolierius

Augustinas Normantas